

FILS DEL DESTÍ: TESTIMONIS TEXTILS DE VIOLÈNCIA, ESPERANÇA I SUPERVIVÈNCIA¹

Presentació:

Del 9 de maig al 26 de juliol del 2009 es va realitzar a la ciutat de Fürth a Baviera, Alemanya, l'exposició "**Fils del destí: Testimonis tèxtils de violència, esperança i supervivència**", curada per Roberta Bacic, Gaby Franger i Annita Reim. En aquesta es van mostrar obres d'art tèxtil que exploraven la violència política viscuda i soferta en diferents llocs del món com Afganistan, Alemanya, Argentina, Estats Units d'Amèrica, França, Índia, Irlanda del Nord, Nigèria, Palestina, Perú i Xile, en diferents moments històrics. Els 48 tapissos, individuals i col·lectius, eren mostres d'allò succeït, testimonis vitals realitzats per dones per a superar la violència, intentant transformar les situacions establertes en els seus països donant a conèixer les seves realitats quotidianes, preocupacions i somnis, configurant-se com aportacions tèxtils femenines en la construcció de la pau.

Aquesta exposició, per altra banda, celebrava els 20 anys de la fundació de l'associació "*Dones en un Sol Món*", un centre d'intercanvi i investigació intercultural sobre la vida quotidiana de les dones. L'associació manté i estén la llarga tradició de cooperació entre grups de dones artesanes i artistes d'art tèxtil universal. Aquesta associació l'any 1995 va presentar l'exposició "*L'art de sobreviure*", convidant a grups de dones de tot el món a fer un intercanvi creatiu i per a estendre la mà a les seves germanes del món. Com a resultat, van elaborar conjuntament un tapís anomenat "*Women of one World. A quilt for the World*" (Dones d'un sol món. Un tapís per al món). El tapís es va exhibir en la "Quarta conferència mundial sobre la dona, Beijing, 1995"².

A "Fils del destí" es van recollir testimonis de dones de diferents conflictes armats o situacions de violència del nostre temps, situacions que segueixen sent presents a molts llocs del món. A l'any 2008, es van registrar 31 conflictes armats, 30 dels quals seguien actius al finalitzar l'any. I també es van registrar 80 escenaris de tensió³.

En general les dones han estat poques i mal representades en les històries de guerra, i solen ser retratades com a víctimes silencioses i passives de les violències. En aquest cas, ha estat tot el contrari. Aquesta exposició va presentar a diferents dones protagonistes en el treball d'oposició a la violència, basant-se en la resolució pacífica de conflictes, amb la finalitat d'afavorir actituds fonamentades en l'empatia, la creativitat i la noviolència. Elles han representat la seva realitat mitjançant les seves obres, les seves històries, ajudant a mirar la realitat d'una altra manera. Encara que han estat víctimes de conflictes armats o de situacions de violència, elles es mostren actives i plenes de recursos, amb la vitalitat i l'enginy necessari per a apostar per la creativitat enmig de la destrucció.

Les dones, els conflictes armats i la pau:

Un dels objectius principals de l'exposició va ser mostrar i explorar la violència política viscuda i soferta per les dones en diferents llocs del món. Com és sabut, els conflictes armats contemporanis tenen un gran impacte en la vida de les dones, però també és conegut que davant aquests contextos, les dones són també qui tenen un paper actiu, impulsant iniciatives de mediació i de construcció de pau (encara que cal considerar que les dones també participen

Detall d'una arpillera xilena

¹ Aquest document ha estat realitzat per Alba Sanfeliu (albasanfeliu@gmail.com), investigadora del programa d'Arts i Pau de l'Escola de Cultura de Pau després de visitar l'exposició durant el mes del maig del 2009. Totes les fotografies són seves. Vull agrair la col·laboració de Jana Brandt, per ajudar-me amb les traduccions del llibret de l'exposició; a Liz McAleer, Mary Good i Ana Zlatkes, per la vostra atenció i col·laboració; i a Annita Reim, Roberta Bacic i Gaby Franger per la vostra revisió i comentaris. Octubre, 2009.

² El tapís es pot veure al següent document "Visitant l'exposició: The Art of Survival, International and Irish quilts", Alba Sanfeliu <http://escolapau.uab.cat/img/programas/musica/visitant_expo.pdf>

³ Alerta 2009! Publicat per l'Escola de Cultura de Pau.

activament en molts conflictes armats, i que han intervingut d'alguna manera en totes les guerres de la història).

Al llarg de la història, les dones han tingut una profunda vinculació amb la pau, definida pel propi paper de gènere tradicionalment assignat a les dones de reproductores de vida. Tal com comenta Mª Dolors Mirón, *“Encara que no es pot afirmar que les dones han estat sempre defensores de la pau (...) no és menys cert que la seva tradicional desvinculació directa de la guerra i la seva funció com a donadores de vida les ha portat a implicar-se de forma estreta en el concepte de pau i en les pràctiques pacífiques (...) les dones, relegades tradicionalment a l'esfera del privat, han irromput en l'àmbit públic per a reclamar la pau i actuar com a mediadores entre barons, quan han vist amenaçat el correcte funcionament del seu paper de gènere, la reproducció, a causa de la guerra”* (2004:740-742).

En aquesta exposició es va evidenciar el paper de les dones com a mediadores en els conflictes armats i promotores de pau, mostrant la seva resistència continuada i organitzada que han anat teixint xarxes per a construir un altre món. Elles ens expliquen el seu propi sofriment per a evitar que altres persones sofreixin el mateix, donant-nos a conèixer el seu no rotund a la violència com a forma de resolució de conflictes.

Els tapissos exhibits van ser mirades femenines dels conflictes armats i a la causa de la pau, tant passades que encara segueixen existint, com contemporànies. Alguns es relacionaven amb temes de gènere -per exemple un feia referència a la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona celebrada a Pequín el 1995-; uns altres feien referència a històries de desplaçaments causats per la violència; també hi havia tapissos sobre les experiències dels conflictes armats, de les causes i conseqüències d'aquests, de les víctimes; a més d'uns altres sobre el paper de la dona, sobre els seus drets; així com desitjos de pau, de diàleg, de convivència, etc. Les seves obres són testimonis vitals, lluminosos i creatius nascuts enmig de la foscor dels conflictes armats. Elles ens mostren els seus somnis, les seves preocupacions, les seves realitats quotidianes, convertint el seu treball en un testimoni i mostra que el que ha ocorregut, és veritat. A més, mitjançant l'exposició s'enforteix la xarxa de dones que treballen per a prevenir i eradicar la violència en diferents llocs del món.

Molts tapissos van ser teixits de forma individual, però a l'exposició es van mostrar també obres teixides conjuntament, en les quals diversos grups de dones han tendit ponts de diàleg deixant de banda els motius que han dut a les seves societats a la confrontació. Les dones han buscat temes comuns que les uneixen com a punts de partida per a iniciar un acostament, facilitant així noves formes de convivència tot i el què estan vivint. Mostra d'això són els tapissos procedents d'Irlanda del Nord que han unit a dones d'ambdues comunitats religioses – protestants i catòliques-, demostrant que l'enteniment és possible. Les seves obres són mostres del conflicte interreligiós que va viure el país⁴, a més de tractar temes de la dona i d'altres. Per exemple cal destacar el tapís *“Women's Rights are Human Rights”*, creat a l'any 1995 en motiu de la conferència de Beijing. Haver exhibit aquest tapís a Alemanya ha estat un gran honor per a totes les implicades (van participar 30 grups de dones per a teixir 30 panells), tal com comenta Liz McAleer, del *Committee on the Administration of Justice* i representant del tapís durant la inauguració de l'exposició (correu electrònic intercanviat amb ella el 20/05/09). A més segons ella els 30 grups de dones esperen animar el debat sobre els temes que afecten a les dones com la violència, l'educació, la fam, la desigualtat, la salut, la justícia econòmica, etc.

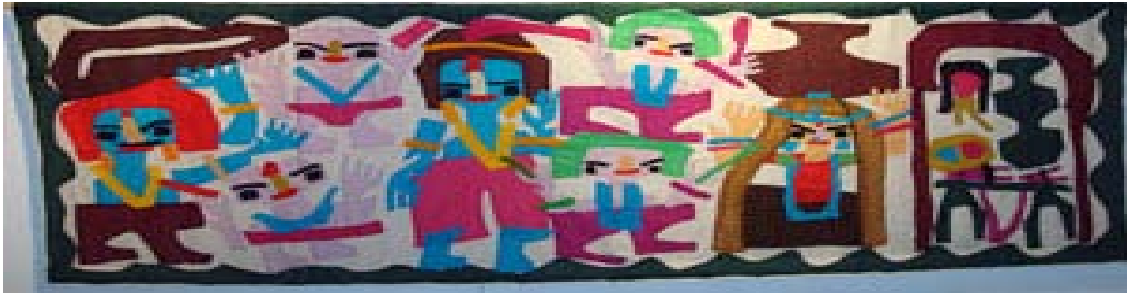
En tots els tapissos es podien apreciar diferents tècniques de cosit utilitzades. Algunes dones han utilitzat tècniques tèxtils tradicionals –tapissos, llençols...-, mentre que unes altres han utilitzat tècniques contemporànies, -impressió fotogràfica, batik, patchwork...-, mostrant comunicació entre ambdues tècniques i connexió entre l'art popular i modern. A més, totes les obres poden ser un punt de referència per a noves creadores.

⁴ Per veure alguns dels tapissos, <http://escolapau.uab.cat/img/programas/musica/visitant_expo.pdf>.

Civil War, Living Together, Saroj, Gujarat, India

Ambdós tapissos van ser realitzats per **Saroj**, una dona de 62 anys de Nadiad, Gujarat, Índia. Va fer-los l'any 1995 amb el tema "The art of survival" (L'art de sobreviure). En aquells temps, el conflicte armat va prendre lloc a la ciutat d'Ahmedabad, amb enfrontaments entre musulmans i hindús a l'estat de Gujarat, a més d'entre les castes més desprivilegiades i les més altes.

En el tapís anomenat "**Civil War**" (Guerra Civil) ha representat a diversos homes dempeus amb cares d'empipament que mouen els braços. Estan lluitant els uns contra els altres amb pals i ganivets, alhora que colpegen a una dona que duu un gerro d'aigua al cap. El senyor que apareix a l'extrem esquerre amb el punt vermell al front, els bigotis negres i arracades grans, és hindú. Està llançant una pedra a la multitud. Davant d'ell hi ha dos nois mig-despullats, que sacsegen dos ganivets ensangonats. El que està just davant seu també és hindú, i l'altre noi és Musulmà (no duu el *Tilaka*, -punt al Tercer ull-). Al mig del tapís es representa al marit de la dona, que intenta ajudar-la però els dos nois musulmans que estan davant seu, amb els turbants verds, l'estan atacant. A la dreta de la dona es pot veure la porta de la casa oberta, "*Està buida. No hi ha ningú a casa. Fins i tot el bressol està abandonat*" comenta la Sra. Saroj⁵. La dona ha hagut d'escapar deixant-ho tot enrere.

En aquest tapís "**Living together**" (Vivint Junts), expressa que les discussions i litigis provenen sobretot dels homes. La seva opinió és que les dones tenen suficient feina en la seva vida diària i en el simple fet de sobreviure, que són molt dependents respecte a l'assistència mútua i que no tenen temps per a les lluites entre grups. Sense els homes és probable que elles visquessin en pau i tranquil·litat tot i pertànyer a diferents castes i religions. En el tapís es veuen a cinc dones al costat d'un pou. Dins del pou hi ha dues galledes lligades a unes cordes verdes que dues dones estan aguantant per a treure-les plenes. La dona que està al costat dret del pou és hindú (duu el *Bindi*, punt vermell), a més del vestit estampat, un mocador llarg i joies de plata (representades de color blau). Al seu costat, hi ha una senyora musulmana, amb pantalons vermells i un gerro per portar aigua al cap. A l'esquerra del pou hi ha una noia índia, amb el cabell negre i sense mocador, però amb moltes joies. Al seu costat hi ha una altra dona índia, que també duu un gerro d'aigua en la qual hi ha un ocell. La dona de l'esquerra és musulmana, i vesteix uns pantalons taronja. També duu un gerro al cap i està esperant el seu torn per agafar aigua.

⁵ Star quilt. Pg 70.

El tapís d'Àfrica. Roland Agbage, Polly Eaton. Nigèria

Aquest tapís ha estat confeccionat per **Roland Agbage**, qui treballa en això des dels deu anys aprenent la tècnica a l'estat d'Osun, i **Polly Eaton**, terapeuta ocupacional anglesa que viu al país des de fa cinc anys. Ambdós van decidir el tema a representar i van utilitzar la tècnica del "applizierteknik" (aplicar/retallar), utilitzada habitualment per a representar animals, flors, màscares... A Nigèria tradicionalment es divideixen els treballs tèxtils per gèneres, i Roland va aprendre des de petit a cosir mocadors, que és tradició entre els homes.

En aquest tapís han representat el mapa d'Àfrica, ressaltant alguns països que viuen en situació de tensió o de conflicte armat amb les banderes. Al voltant del mapa, apareixen alguns objectes relacionats amb aquests i amb el continent.

Àfrica és una zona molt rica en minerals, a més d'agrícola, motiu pel qual es podria convertir en una zona lliure de fam, pobresa i guerra. És just aquesta riquesa la causa dels conflictes armats, i injustícies que existeixen des de la primera colonització. Tràgicament, les persones en països que més recursos tenen, són els que més sofreixen. Per exemple, en aquest tapís, destaquen les banderes de països com Níger i Nigèria, que viuen en situació de tensió motivada per aspectes d'identitat i de recursos, com el petroli. A Nigèria per exemple, l'extracció del petroli condueix a danys terribles del medi ambient, mentre que les persones a les quals pertanyien aquestes terres gairebé no reben diners-. Es destaca també la bandera de Guinea, país que està en situació de tensió motivada per qüestions governamentals (repressió contra l'oposició política i la societat civil). També ressalta Etiòpia, que està en tensió amb Eritrea respecte al territori. I a més la República Democràtica del Congo, país en el qual hi ha inestabilitat política, i tensió pels recursos naturals, com el coure, l'or, els diamants, el coltan...

Els objectes representats al costat del mapa fan referència a aquestes situacions de tensió. Per exemple els arbres ens recorden que són talats per a construir cases a l'estranger o mobles; l'anell amb un diamant ens recorda la presència d'aquest mineral en aquestes terres, a més de recordar-nos, per exemple, el conflicte viscut a Sierra Leone; el telèfon mòbil vol simbolitzar la importància del coltan, el metall utilitzat per a la càrrega elèctrica de les bateries que es troba principalment en aquest continent, i que ha estat motiu de tensió i conflicte bèl·lic en alguns països, com a la RDC; el cotxe, que apareix per la seva relació i dependència amb el petroli, etc.

Plom fos, Heidi Drahota, Alemanya

L'artista alemanya **Heidi Drahota** en aquest treball ha reflectit temes que l'afecten com a dona. El títol de l'obra respon al nom de l'ofensiva militar israeliana anomenada "Operació plom fos" sobre la Franja de Gaza. L'ofensiva, iniciada a finals del mes de desembre del 2008 fins el gener del 2009, va durar 22 dies i el balanç, segons fonts mèdiques palestines va ser de 1.300 víctimes mortals, entre les quals un terç van ser menors, a més d'uns 5.500 ferits. Així mateix, el ministre de l'Interior de Hamàs, Saïd Siam, també va morir pels atacs israelians, i portaveus dels grups armats palestins a Gaza van xifrar en 112 els seus combatents morts i en 180 de la policia paramilitar de Hamàs. De part israeliana, el balanç oficial va ser de 10 soldats morts (quatre per "foc amic") i tres civils. A més, les infraestructures i els habitatges van quedar arrasats, inclosos el Parlament, Ministeris, universitats, escoles de Nacions Unides, i un magatzem de l'organització (*Semàfor núm. 212*, Escola de Cultura de Pau).

Per a realitzar el tapís Heidi ha utilitzat la tècnica del filtro, i aquests cauen com plom fos en forma de míssils o munició sobre la ciutat. Cada fil representa de manera simbòlica, un infant o una dona assassinada. Segons dades del Ministeri de Sanitat Palestí un 40% de les víctimes van ser dones i menors⁶. Després dels bombardejos només van quedar cases destruïdes, que es barregen amb el foc i la sang. La guerra ho encén tot, mostra a les persones fredor, és sorollosa... Utilitzant el filtro, l'artista ha volgut contrarestar el tema de la imatge, utilitzant la llana per a generar calor, absorbir el soroll dels possibles bombardejos, la característica del material que no permet la inflamació, és un material que repel·leix la humitat i el fred...

Jo sóc la guerra! Margot Protze, Alemanya

El títol de l'obra se li va ocórrer a **Margot Protze** un temps abans de començar la guerra als Balcans. Al principi no sabia molt bé perquè, però ho va comprendre a l'iniciar-se la guerra. En aquells moments, no va trobar cap manera adequada d'expressar aquest pensament, de manera que va aprendre durant molts anys del silenci, però amb el pas del temps va començar a realitzar diferents mocadors. Les paraules teixides en aquests i els colors escollits,

⁶ Cal destacar el tapís de l'artista nord-irlandesa Irene MacWilliam, anomenat "Common Loss: 3000 + dead between 1969 and 1994", realitzat amb 3161 trossos de tela vermella que representen a les persones mortes durant el conflicte a Irlanda del Nord entre 1969 i 1994. Per veure l'obra: http://escolapau.uab.cat/img/programas/musica/visitant_expo.pdf

representen el dolor, la sang, el fred, el poder, la tristesa i la mort. Però també representen l'amor, la força i al final, la tranquil·litat i el comiat.

Segons l'artista "Dins de cadascun de nosaltres, dia a dia, d'un moment a l'altre, s'està preparant la guerra. El seu germen és cada pensament negatiu que permetem. La seva força es converteix en perill si molts individus pensen el mateix i ho exterioritzen. Llavors aquesta energia dispersa de pensaments s'ajunta i formen un tot. Aquest tot, la consciència del gran, forma i aplica poder que alhora pot moure la matèria moltes vegades amb una intenció destructiva" (catàleg de l'exposició, p. 82).

Elecció o destí. Homenatge a les dones que van lluitar pels seus drets. Ana Zlatkes, Argentina

Ana Zlatkes, membre de la comissió del centre argentí per a l'art tèxtil i membre honorífic de la "World Tèxtil Art Organization" (WTO) en aquesta obra ha volgut rendir un homenatge a la dona, i el que vol representar, tal com comenta, és (correu electrònic intercanviat amb ella 17/08/09):

"Dones enmig de la immensa solitud a l'espera dels seus drets que indefectiblement arribaran. Dones a l'espera d'una societat que sigui no només més equitativa entre els sexes i sense discriminacions de cap tipus, sinó també solidària i respectuosa de la dignitat de les persones. Dones anònimes que van donar la seva vida per a ser reconegudes com a part de la societat treballadora. Dones que van lluitar pels drets pels seus fills en contra de la discriminació i els maltractaments. Dones que, d'una manera o altra, van fer història. Són des del silenci la intensitat de la vida. És l'últim acte silenciós d'una llarga lluita de les cuidadores i reivindicatòries de la vida".

L'obra normalment l'acompanya del següent text d'Eduardo Galeano, "En èpoques remotes, les dones s'asseien a la proa de la canoa i els homes a la popa. Eren les dones qui caçaven i pescaven. Elles sortien dels llogarets i tornaven quan podien o volien. Els homes construïen les barraques, preparaven el menjar, mantenien enceses les fogueres contra el fred, cuidaven als fills i adobaven les pells d'abric. Així era la vida entre els indis ones i yaganes, a la Terra del Foc fins que un dia els homes van matar a totes les dones i es van posar les màscares que les dones havien inventat per a fer-los terror. Només les nenes nounades es van salvar de l'extermini. Mentre elles creixien, els assassins els deien i els repetien que servir als homes era la seva destinació. Elles ho van creure. També ho van creure les seves filles i les filles de les seves filles".

Bibliografia:

Alerta 2009! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz. Publicat per l'Escola de Cultura de Pau. Icaria editorial. Barcelona, 2009.

Enciclopedia de Paz y Conflictos. Granada: Universidad de Granada, Instituto de la paz y los conflictos. Colección Eirene, 2004.

Fulletó informatiu del llançament de l'exposició: "*Schicksalsfäden - Geschichten in Stoff von Gewalt, Hoffen und Überleben/ Hilos del destino: Testimonios textiles de violencia, esperanza y sobrevivencia*".

Schicksalsfäden. Geschichten in Stoff von Gewalt, Hoffen und Überleben. Eine Ausstellung von Frauen in der Einen Welt e.v./Museum Frauenkultur Regional-International. Katalog hg. von Gaby Franger, Nuremberg 2009.

Semáforo n° 212, publicat pel Programa de Conflictes i Construcció de Pau, Escola de Cultura de Pau, disponible a la web: <<http://escolapau.uab.cat/castellano/alerta/index.php>>

Star quilt. Published by Streelekha, Bangalore, India, for Asian Women's Human Rights Council and Vimochana, in association with Lila Pilipina, Women of Colour Quilters Network, Frauen in Der Einen Welt. IRS Publishing.

The art of survival. Fabric images of women's daily lives. (ed. by Gaby Franger, Geetha Varadarajan) Frauen in der einen Welt, Tara. Nuremberg 1995.

<<http://www.frauenindereinenwelt.de>>

<http://escolapau.uab.cat/img/programas/musica/visitant_expo.pdf>